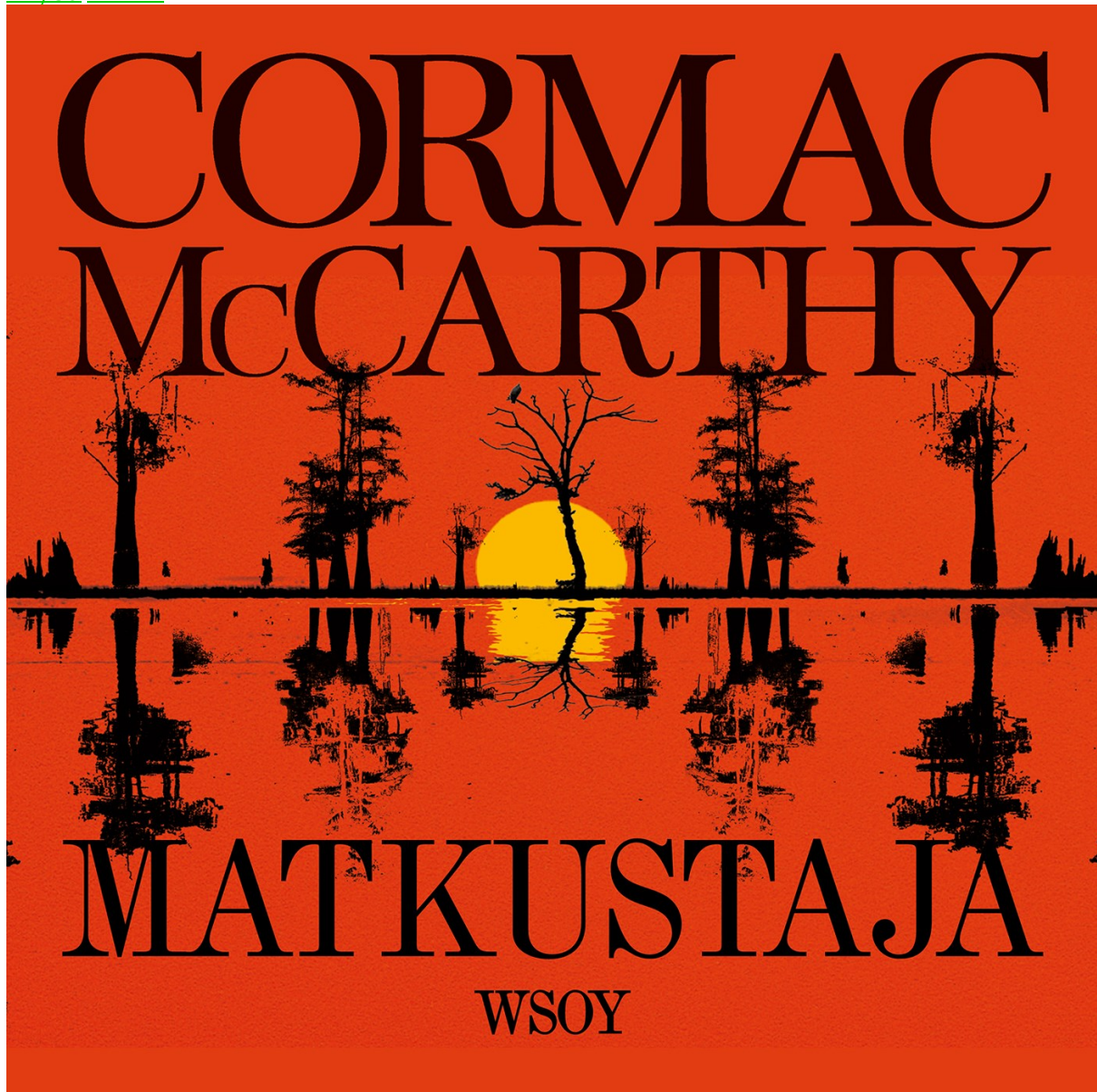

Cormac McCarthy (suom. Kaijamari Sivill):
Matkustaja

[PM/30 ADMIN](#)

RISTO NIEMI-PYNTTÄRI

Kun tuli uutinen Cormac McCarthy'n kuolemasta (13.6.2023) *Matkustaja* -romaanista nousi silmiin luopumisen ja kuoleman teemoja. Päähenkilö on syvänmeren sukeltaja, jota pohjalle laskeutuminen pelottaa. Se on seutu, josta ei koskaan voi tietää mitä siellä on.

Kyseessä ei ole sukellusromaanin, eikä päähenkilö tee sukeltajan töitä kuin alussa. Mutta romaanin suunta on laskeutuva.

Päähenkilö Bobby Western on nimeä myöten amerikkalaisen miehuuden vertauskuva. Hänet esitellään alussa erään baarikeskustelun myötä:

”Et halua tietää. Miten hän toivoo salaa kuolevansa syvyiksiin sovittaakseen syntinsä... Hän on hurmaava mies. Naiset haluavat pelastaa hänet. Mutta hän on tietysti kaiken sellaisen tavoittamattomissa...”(37)

Mr. Western kuuluu siis parhaimmistoon. Nuorena hän menestyi matematiikan alalla, tosin opinnot jäivät kesken, kun hänestä tuli miljonääri ja kilpa-autoilija. Kaikkein lahjakkain hän on maailman ahdistaessa, hän on metafyyssinen Marlboro -mies. Ilman muuta kyseessä on liioiteltu McCarthyn omakuva, jossa kyvykkäällä miehellä ei ole tippaakaan kunnianhimoa, mutta kykyjä silläkin mitalla. Kun eräs baarikaveri sanoo: ”Näet itsesi traagisena hahmona.

Enkä näe, en sinne päinkään. Traaginen hahmo on vaikuttava persoona.

Mitä sinä et ole.

Olen persoona jonka vaikutus on huono. Ehkä. Tiedän että se kuulostaa typerältä. Mutta totuus on että olen pettänyt kaikki jotka koskaan ovat hakeneet minulta apua. Yrittäneet olla minun ystäviäni. (379)

Tämän kokemuksen traagisena pohjana on siskon itsemurha, tunne että hän olisi voinut auttaa. Sisko, Alicia, on romaanissa ainoa hahmo, joka yltää päähenkilön rinnalle – mutta, joka ei ole läsnä muuten kuin kuolleen.

Matkustaja -romaanin jatko, piakkoin suomeksi ilmestynyt sisarusosa *Stella Maris* täydentää kokonaisuuden, siinä McCarthy kuvaa sisarta.

Bobby, oli jo nuorena huomannut kuinka hänen pikkusiskonsa oli paljon älykkäämpi kuin hän. Ajattelussa Alician keskustelukumppaniksi ei yltäisi kuin muutama maailman terävimmistä matemaatikoista. Sitäpaitsi sisko oli kaunein nainen, jonka hän oli koskaan nähnyt.

Bobby sai vanhemmiltaan tehtäväksi pitää siskosta huolta, niinpä nuori kilpa-autoilija otti tämän mukaan Euroopan kiertueelle. Siellä he rakastuivat toisiinsa.

Näin siis perhesuhteet on kuvattu myyttisen jumalperheen malliin, mutta realistisella tyylillä. Taustalla, epäonnistuneen isäjumalan hahmona on heidän isänsä, 1930-luvun merkittävimpiä ydinfyysikoita. Hän auttoi ydinpommin kehittäessä. Näin maailma lähti tuhon tielle, ja vaikka Bobby ei aiheuta tuhoa, hän kokee jatkavansa isänsä työtä: hän on samalla tavalla kyvykäs mies, jonka vaikutus kaikkiin on huono.

Bobby siis pelkää olevansa isänsä magneettikentässä, tuhon hahmo. Mutta sisko tuntuu olevan sitä vielä selkeämmin ja paljon paremmin. Sisko oli koko ikänsä halunnut vain

kadota. Sen lisäksi, että sisko halusi kuolla, hän tiesi jo nuorena haluavansa kuolemaa – ja että ei-oleminen voittaa olemisen aina.

Eräs kaveri baarissa toteaa:

”Olisi pitänyt noudattaa sinun reseptiäsi. Kuolla nuorena rakkauden tähden ja se siitä. En minä ole kuollut.

Eipä saivarrella. (373)

Romaanissa Bobby itse on kuoleman ja katoamisen tiellä. Hän lähtee vauhdikkaasti Maseratilla, kunnes köröttelee hajoilevalla lava-farkulla. Matkalla hän yöpyy ensin hotelleissa, sitten majataloissa ja lopulta hylätyissä asumuksissa. Hän menettää vähitellen kaiken, jopa identiteettinsä.

Cormac McCarthyn kerronta on legendaarista. Se on toteavaa ja emootioiden tasolla tarkkaa, ne ja muut pinnan alaiset syvyydet välittyvät lukijalle.

Kääntäjä Kaijamari Sivill on hienosti mukana kielessä, jonka sävyt ovat tarkkaan punnittuja, kuin kirkasta vettä jossa pohja näkyy. On hämmästyttävää, kuinka luettavaa voikaan olla teksti, jossa ei ole yhtään pilkkua eikä lainausmerkkiä. McCarthyn mukaan ne vain samentaisivat tekstiä.

Romaanissa, jossa yksinäinen mies vetää odysseijaansa, on yllättävän paljon dialogia. Suuri osa teoksesta on Westernin keskusteluja miesten kesken. Niitä käydään ravintoloissa, baareissa ja kahviloissa. Tarjoilijat ovat puolittuja naisia, kuten chandlermaiseen tyyliin kuuluu.

Tapahtuma-aika palautuu 80-luvulle, tässä maailmassa ei ole itsenäisiä naisia eikä kännyköitä. McCarthy kirjoittaa tyyliin sopivaa dialogia, sitä voi kutsua kaurismäkeläiseksi, mutta ei niin jäykäksi. Miehet siis replikoivat understatement - tyyliin.

Se, että vuorosanoja ei ole merkitty lainausmerkkeihin eikä ajatusviivalla saa ne muistuttamaan Bukowskin runoja. Dialogien miehet, pudottelevat vuorotahtiin säkeitä, jotka ovat kirkkaita ja syviä.

Kiinnostava poikkeus punnittuun puheeseen on Bobbyn ja pitkäaikaisen ystävän, Johnin pidäkkeetön höpöttely ravintolassa. Jostain syystä he ovat lähteneet liioittelevan monisanaisuuden tielle Bobby aloittaa:

”Myönnän että saan tiettyä vahingoniloa siitä kateuden pilkahduksesta jonka toisinaan sinussa näen. Se on pelkkä häivähdys. Hetkessä ohi.

Ai luulet että kadehdin sinua ?

Ärsyttävää eikö totta?

Luoja varjele.

John hymyili. Ei ole yleistä että ihminen arvostaisi sitä mitä hänellä on. Varsinkaan jotain niin kummallista ja harvinaista kuin jalo kurjuus. Jos ihmisen pitää olla onneton – niin kuin pitää – on parempi olla ihailtu kuin säälitty...”

Näin ovelasti John vihjaa ihailevansa Bobbya, samalla kun osoittaa, että ei ole syytä kateuteen. Hän väittää, että Bobby vaalii tyylikästä surua, jaloa kurjuutta. Tämän jälkeen Bobby alkaakin valua alas, kohti pelkästään säälittävää kujuutta.

Romaanissa on myös täysin toisenlaisia jaksoja, skitsofreniaan vaipuneen Alician näkyjä. Ne on erotettu kursiivilla muusta tekstistä. Hänen luokseen ilmestyy alinomaa joukko karrikatyyrejä, piirroshahmojen kaltaisia olentoja, joita johtaa Talilomidi-Heppu. Hänellä on tynkämäiset kädet, räpyläiset jalat. Hän puhuu kummallisesti, kieltä joka on värikästä, mutta vinksahantutta ja epätarkkaa. McCarthyn tarkalle tyylille vastakkainen epätarkkuus ja jaarittelu tuovat romaaniin riemastuttavan lisän:

Kaikki mikä lemuaa ei ole muistoa. Esimerkiksi makin lemu käytävällä voi olla yleistä kylmillä leveysasteilla kun kevään suojasäät koittavat.

Heppu kääntyi katsomaan tyttöä. Niille seuduille ei ehkä kannata palata. Tai mennä tunnustelemaan. Ei kannata nostaa kissaa pöydälle. Niistä seuraa kissanpieroja, ilman muuta. Muutenkaan ei kannata kuunnella kaikkea mitä uskoo. Saattaa tipahtaa ennen kuin nuolaisee. (132)

Alicia yrittää päästä eroon Heppu -hallusinaatioistaan, mutta Heppu väittää hoitavansa Alician asioita jossain toisessa ulottuvuudessa. Alicia aavistaa, että hän jäisi kammottavan yksin ilman näitä Hepun vierailuja.

Bobbyn kuolema on vähittäistä identiteetin menettämistä, se alkaa sukellustehtävästä. Hän tutkii työkaverinsa kanssa meren pohjaan vajonnutta pienoislentokonetta. Sisällä istuu seitsemän ruumista, mutta yksi puuttuu sekä koneen musta laatikko. Pian tehtävän jälkeen Bobbyn hotellihuoneeseen ilmestyy kaksi kuulustelijaa, miestä epäillään jostakin mistä hänellä ei ole aavistustakaan.

Romaani ei etene dekkarin suuntaan. Pikemminkin Kafkan *Oikeusjutun* tavoin, päähenkilö joutuu tarkkailun kohteeksi. Hänen huoneensa pengotaan kaikkialla, missä hän liikkuukin. Hänen atomifyysikko-isänsä sekä perheen paperit, kuvat ja tavarat varastetaan. Bobbya itseään syytetään verokavalluksista jne. Mitään yhteistä nimittäjää syytöksille ei ole, mutta kaikki tämä ajaa Bobbyn pakosalle, oikeastaan paranoian partaalle ja jatkuvalle matkalle.

”Henkilöllisyys on kaikki kaikessa.

Selvä.

Sitä voisi luulla että sormenjäljet ja numerot takaavat yksilöllisen henkilöllisyyden. Mutta ihan kohtapuolin yksilöllisintä on olla ilman henkilöllisyyttä. Totuus on että kaikki ovat vankeja.” (349)

Tällaisessa limbossa Bobby viimein on, hän ei voi elää mutta edes kuollessaan hän ei voi päästä tästä identiteetti-kontrollista.

McCarthy'n sanotaan aloittaneen tämän käsikirjoituksen parissa 1980 -kuvulla, samoihin aikoihin kuin *Veren ääriin* -teosta, ja ennen *Rajatrilogiaa* ja *Tietä*. McCarthy palasi näihin aineistoihin myöhemmin ja niistä syntyi hänen viimeinen teospari *Matkustaja* ja *Stella Maris*.

Cormac McCarthy: *Matkustaja* (Passenger) suom. Kaijamari Sivill, WSOY 2023

Risto Niemi-Pynttari on kirjoittamisen ja kirjallisuuden dosentti Jyväskylän yliopistosta